

Posebno poročilo o bivanjskih razmerah Romov na območju jugovzhodne Slovenije

Ljubljana, maj 2012

Posebno poročilo o bivanjskih razmerah Romov na območju jugovzhodne Slovenije

Ljubljana, maj 2012

Založil: Varuh človekovih pravic RS

Uredil: Jernej Rovšek

Pri pripravi poročila sodelovala: Gašper Adamič, Jernej Rovšek

Oblikovanje in prelom: Nataša Kuzmič

Fotografija na naslovnici: Nataša Kuzmič

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

351.778.5(497.434=214.58)

364.682(497.434=214.58)

POSEBNO poročilo o bivanjskih razmerah Romov na območju jugovzhodne Slovenije / [uredil Jernej Rovšek]. - Ljubljana : Varuh človekovih pravic, 2012

ISBN 978-961-91394-9-3

1. Rovšek, Jernej

262075392

KAZALO VSEBINE

1. DEL: PREDSTAVITEV PROBLEMATIKE	2
1. Uvod	2
2. Neurejenost bivanjskih razmer	3
3. Mednarodne organizacije o stanju v romskih naseljih	5
4. Neizvajanje nacionalnega programa in priporočil mednarodnih organizacij	7
5. Vzroki za neučinkovitost občin	9
6. Posredovanje Varuha pri Vladi RS	11
7. Odgovor Vlade na predlog Varuha	12
2. DEL: PRIMERI	13
1. Uresničevanje pravice do pitne vode v nezakonito postavljenem romskem naselju	13
2. Pobude prebivalcev iz okolice romskih naselij na širšem območju Novega mesta	17
3. Odkup zemljišč z romskimi naselji	30
4. Določitev hišnih števil ter prijava stalnega bivališča Romov	32
3. DEL: PRIPOROČILA	34

1. PREDSTAVITEV PROBLEMATIKE

1.1 Uvod

Varuh človekovih pravic RS (Varuh) je v letu 2011 obravnaval večje število pobud, ki se nanašajo na položaj pripadnikov romske skupnosti, živečih v nelegalnih in komunalno neurejenih naseljih, zlasti na širšem območju Novega mesta (Mestna občina Novo mesto, Občina Škocjan, Občina Šentjernej in Občina Brežice), obravnavali pa smo tudi pobudo iz Občine Grosuplje. Pobudniki, tako pripadniki romske skupnosti, kot tudi prebivalci okoliških naselij, so Varuha opozorili na začaran krog nedostojnih bivalnih razmer (v nekaterih primerih celo brez dostopa do pitne vode), izključenosti, neizobraženosti, nezaposljivosti, nasilja, napadov na tujo lastnino in pomanjkljivega ukrepanja organov oblasti, ki vzbuja dvome o učinkovitosti prava.

Varuh je v zvezi s položajem prizadetih pripadnikov romske skupnosti ter prebivalcev iz okolice romskih naselij opravil več poizvedb pri organih lokalne samouprave, Ministrstvu za notranje zadeve, Vladi Republike Slovenije¹ in pri Ministrstvu za kmetijstvo in okolje. Opravil je tudi več pogovorov s predstavniki romske skupnosti na lokalni in državni ravni, s predstavniki nevladnih organizacij in civilne regijske iniciative.

Odgovori organov oblasti na poizvedbe Varuha so v bistvenem potrdili navedbe pobudnikov. Nekateri prebivalci romskih naselij dejansko nimajo zagotovljene osnovne komunalne oskrbe, kot sta na primer dostop do pitne vode in sanitarij. Potrdilo se je tudi, da je zaradi ravnanj nekaterih prebivalcev nelegalnih romskih naselij ogrožena osebna varnost prebivalcev iz okolice romskih naselij ter varnost njihovega premoženja.

Naj uvodoma posebej poudarimo, da poizvedbe Varuha in njegove ugotovitve ter predlogi v tem posebnem poročilu temeljijo izključno na pobudah prizadetih posameznikov, to je na podpisanih navedbah težav, s katerimi se soočajo prizadeti posamezniki. Bralec posebnega poročila Varuha zato ne sme razumeti kot analitičen in metodološko izdelan **pregled stanja** romske skupnosti v Republiki Sloveniji, pač pa kot rezultat preiskave **konkretnih pobud in navedb pobudnikov** ter na tej podlagi izpeljanih zaključkov ter priporočil. S tega vidika poročilo morda tudi ni uravnoteženo in ne prikazuje objektivne slike razmer v posameznih okoljih. Čeprav smo skušali pridobiti čim več informacij iz različnih strani, Varuh ne spremlja stanja in nima celovitega vpogleda v položaj romske skupnosti v Republiki Sloveniji; to je naloga drugih državnih organov.

¹ Pri Vladi RS smo poizvedovali: prvič 23. 3. 2011, nato 3. 5. 2011 in 29. 6. 2011. Sledili sta še dve poizvedbi 21. 7. 2011 in 19. 9. 2011. Vlada nam je odgovore posredovala 22. 4. 2011, 6. 6. 2011, 1. 8. 2011 ter 1. 9. 2011 in 24. 11. 2011.

2. | Neurejenost bivanjskih razmer

Varuh ugotavlja, da razmere v romskih naseljih in njihovi okolici ogrožajo uresničevanje človekovih in posebnih pravic romske skupnosti na eni strani ter uresničevanje človekovih pravic prebivalcev iz okolice romskih naselij, na drugi. Tako eni kot drugi so prizadeti v svojem dostojanstvu, osebnostnih pravicah, lastninski pravici, enakosti pred zakonom in navsezadnje v zaupanju v pravno državo.

V posebnem poročilu obravnavamo problematiko dostopa do pitne vode, prijave stalnega bivališča, ogrožanja varnosti in premoženja, posegov v lastninsko pravico, nezakonitih gradenj, mladoletnih mater, degradacije okolja, zlorabe socialnih pomoči ter veterinarsko problematiko. Podrobneje o tem pišemo v zadnjem delu posebnega poročila, na tem mestu pa naj predstavimo ključno ugotovitev Varuha, in sicer, da je **bistveni in poglobitni vzrok za zaskrbljujoče razmere na Dolenjskem, o katerih poročamo v tem poročilu, pravna in komunalna neurejenost romskih naselij.**

Prebivalci nelegalnih romskih naselij so tipični predstavniki ogroženih in odrinjenih, t. i. obrobnih družbenih skupin. Republika Slovenija je romski skupnosti na normativni ravni pripoznala tak položaj in se s podelitvijo posebnih pravic romski skupnosti na ustavni ravni (65. člen **Ustave RS**), s sprejemom Zakona o romski skupnosti v Republiki Sloveniji (ZRomS-1) ter sprejemom Nacionalnega programa ukrepov za Rome Vlade Republike Slovenije za obdobje 2012-2015² (NPUR) zavezala k izboljšanju njihovega zgodovinsko pogojenega položaja.

Varen in topel dom človeku daje osnoven občutek varnosti. Prebivalci nezakonitih romskih naselij živijo v nenehnem strahu, da bodo izgubili streho nad glavo. Prebivalci nezakonito postavljenih naselij že s samim bivanjem prihajajo v navzkriž z zakoni, v razmere izhodiščne protipravnosti vstopajo z rojstvom. Njihova bivališča so skromna, prenatrpana, pogosto brez dostopa do vode, elektrike in kanalizacije. Zaradi odsotnosti osnovne komunalne oskrbe imajo težave pri zagotavljanju najosnovnejše osebne higijene. Neumiti romski otroci so tarča posmeha v osnovnih šolah in vrtcih, brez razsvetljave se ne morejo učiti in delati domačih nalog.

Kjer pripadnikom romske skupnosti že od rojstva dalje ni zagotovljena temeljna raven bivalne kulture, ni mogoče pričakovati njihovega uspešnega vključevanja v slovensko družbo³ in zadovoljive ravni spoštovanja pravnega reda Republike Slovenije. To seveda ni opravičilo za kršitve pravnega reda, jih pa nekako pojasnjuje. Varuh meni, da se pri reševanju kritičnih socialnih in gospodarskih razmer romskega prebivalstva ne sme dopuščati protipravnih ravnanj in stanj, ampak je treba rešitve iskati v smeri pospešene priprave, sprejemanja in izvajanja ukrepov za ureditev romskih naselij.

² Sprejet 18. 3. 2010.

³ Glej 2. člen ZRomS-1; uspešno vključevanje pripadnikov romske skupnosti v slovensko družbo je temeljni cilj tega zakona.

Vzpostavitev pravne in komunalne urejenosti romskih naselij je torej osnovni pogoj za to, da bo država sploh lahko začela dosledno uveljavljati svojo (prisilno) oblast in nadzor nad zakonitostjo ravnanj romskega prebivalstva. Po našem mnenju se začarani krog izključenosti, neizobraženosti, nezaposljivosti, nasilja, napadov na tujo lastnino lahko preseka le tako, da se pravno in komunalno uredijo romska naselja in da se s tem Romi postavijo v položaj izhodiščne zakonitosti, s katerega bodo potem dosledno odgovarjali za vsa svoja ravnanja⁴.

Da so neustrezne bivanjske razmere poglavitni vzrok za slabo vključenost pripadnikov romske skupnosti v slovensko družbo in njihovo nezmožnost prevzemati odgovornost za svoj razvoj, na več mestih ugotavljajo tudi vladni dokumenti. Tako lahko na primer na 35. strani Elaborata Strokovne skupine za reševanje prostorske problematike romskih naselij Ministrstva za okolje in prostor z dne 15. 7. 2010 (v nadaljevanju: **Elaborat**) preberemo, da bi: »mnoga (naselja) povsem upravičila ime etničnega in socialnega geta, po svoji fiziognomiji, strukturi in tudi funkciji pa so te naselbine ali deli naselbin izraziti »slumi«. Na 71. strani Elaborata je zapisano: »V tem kontekstu so prostorski vidiki reševanja izhodišče za reševanje vseh ostalih vidikov. Je torej neke vrste začetek odvijanja negativne zaprte spirale in zato ključ do uspešne integracije tudi na drugih področjih. Vključevanje romskih skupnosti bo mogoče uresničevati šele, ko bodo zagotovljeni osnovni prostorski bivalni pogoji. Nanje se namreč navezujejo uspehi tudi na izobraževalnem, socialnem, zdravstvenem, kulturnem in tudi zaposlitvenem področju.«

Vlada je pomen ureditve bivanjskih vprašanj romske skupnosti pripoznala v **NPUR**. V njem je »izboljšanje bivalnih razmer in ureditev romskih naselij« določeno kot prioritarno področje številka 1. Na strani sedem NPUR ugotavlja: »Neurejene bivalne razmere predstavljajo izhodišče za marsikatero drugo problematiko oziroma težave, s katerimi se sooča romska skupnost, še posebej pri doseganju ustrezne stopnje izobrazbe, poklicnih kvalifikacij, informiranosti, dostopu do zdravstvenih in socialnih storitev, uspešnosti na trgu dela in sodelovanju v javnem življenju na različnih področjih.« V nadaljevanju lahko na osmi strani tega dokumenta preberemo: »Zagotovljeni ustrezni bivalni pogoji so temelj za vključevanje Romov v izobraževalni proces, na trg zaposlovanja in za socialno integracijo.«

3. | Mednarodne organizacije o stanju v romskih naseljih

O zaskrbljujočem stanju v romskih naseljih v Republiki Sloveniji in prepočasnem reševanju problematike poroča tudi več mednarodnih organizacij. V okviru izvajanja **Univerzalnega periodičnega poročila** Organizacije združenih narodov leta 2010 se je na priporočila številnih držav o nujnosti izboljšanja bivanjskih razmer pripadnikov romske skupnosti Republika Slovenija zavezala, da bo nadaljevala z izvajanjem aktivnosti v smeri odprave diskriminacije romske skupnosti. Država se je zavezala tudi k rednemu merjenju napredka pri doseganju ciljev.

⁴ Tudi prevzemanje odgovornosti pripadnikov romske skupnosti za lasten razvoj je eden izmed ciljev ZRomS-1, glej 2. člen ZRomS-1.

Svet za človekove pravice OZN je v okviru t. i. posebnih postopkov podelil mandat **neodvisni strokovnjakinji za dostop do pitne vode in sanitarij** (strokovnjakinja), ki proučuje, nadzira in o svojih ugotovitvah poroča o uresničevanju pravice do pitne vode v posameznih državah. Strokovnjakinja je maja leta 2010 obiskala tudi Slovenijo, svoje ugotovitve in priporočila pa je zapisala v poročilu o obisku⁵.

Strokovnjakinja v poročilu med drugim ugotavlja, da je dostop do vode in sanitarij zagotovljen praktično vsem prebivalcem v Sloveniji, obenem pa izraža resno zaskrbljenost in osuplost zaradi položaja romske populacije. Ugotavlja namreč, da v kar 21 od skupno 95 romskih naselij v Sloveniji pripadnikom romske skupnosti ni omogočen dostop do pitne vode in sanitarij. Strokovnjakinja je zato slovenske oblasti med drugim pozvala, naj dostop do pitne vode in sanitarij nemudoma zagotovijo v vseh romskih naseljih, ne glede na pravni status zemljišč, na katerih stojijo romska naselja⁶.

Odbor za odpravo rasne diskriminacije je v svojih sklepnih ugotovitvah iz 27. avgusta 2010⁷ Republiko Slovenijo pozval, naj bo bolj prizadevna v boju proti diskriminaciji Romov. To naj vključuje tudi izvajanje ukrepov za Rome na področju nastanitve. Odbor državi ponovno priporoča, naj si bolj prizadeva izboljšati bivalne razmere Romov, saj so pomembne za njihovo uživanje drugih pravic po konvenciji.

Na slabe razmere v romskih naseljih Republiko Slovenijo opozarja tudi več teles, ki delujejo v okviru Sveta Evrope. **Evropska komisija za boj proti rasizmu in nestrpnosti** je že v letu 2006 v poročilu o Sloveniji⁸ v točki 134 Sloveniji »močno« priporočila, naj »slovenski organi uvedejo splošne strategije, ki bi se ukvarjale z vsemi področji, na katerih Romi doživljajo prikrajšanost in diskriminacijo, vključno z nastanitvijo in zaposlovanjem.« Komisija je še posebej opozorila in priporočila, »naj te strategije v vseh primerih spremljajo načrti izvedbe, ki določajo časovni okvir, sredstva, odgovornosti, izide in nadzorne mehanizme, ki bi zagotavljali, da strategije ne bi ostale pozabljene.«

⁵ Report of the Special Rapporteur on the human right to safe drinking water and sanitation, Mission to Slovenia, 4 July 2011.

⁶ 58. točka poročila, alineja b) in e).

⁷ Odbor za odpravo rasne diskriminacije: Obravnava poročil, ki jih države pogodbenice oddajo po 9. členu konvencije. Sklepne ugotovitve Odbora z odpravo rasne diskriminacije. Slovenija. 27. avgust 2010 (http://www.mzz.gov.si/fileadmin/pageuploads/Zunanja_politika/CP/Priporocila_CERD_2010.pdf)

⁸ Evropska komisija za boj proti rasizmu in nestrpnosti: Tretje poročilo o Sloveniji, 30. junij 2006 (<http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/country-by-country/slovenia/SVN-CbC-III-2007-5-SVN.pdf>)

Svetovalni odbor o okvirni konvenciji za varstvo narodnih manjšin je v svojem mnenju z dne 31. marca 2011⁹ posebej obravnaval tudi položaj Romov na področju nastanitve. Odbor v 47. točki poročila ugotavlja, da se mnogi Romi še vedno vsakodnevno soočajo z diskriminacijo, še posebej na področju nastanitve. Odbor z veliko zaskrbljenostjo opaža, da določeno število romskih naselij, še zlasti na Dolenjskem, še vedno nima niti tekoče vode niti elektrike, njihovi prebivalci pa še naprej živijo v izoliranih naseljih v podstandardnih pogojih.

Na resne težave Romov v Sloveniji na področju bivanjskih razmer je v letu 2006 opozoril tudi **Komisar za človekove pravice**¹⁰. V 32. točki Poročila je Komisar Sloveniji močno priporočil, naj vloži večje napore v zagotovitev ustreznih bivanjskih razmer Romov.

Tudi **Evropski odbor za socialne pravice** je v okviru periodičnega poročila o izpolnjevanju določb Evropske socialne listine (ESL) v letu 2012 Republiko Slovenijo opozoril na kršitve pravice do nastanitve, zagotovljene v 31. členu ESL, zlasti pripadnikom romske skupnosti¹¹. Odbor med drugim opozarja, da se kar tretjina romskih naselij sooča s težavami pri dostopu do vode, sanitarij, ogrevanja ter elektrike. Odbor na 33 strani poročila ugotavlja, da stanje v romskih naseljih predstavlja kršitev 31. člena ESL, saj oblasti niso sprejele zadostnih ukrepov za izboljšanje bivanjskih razmer Romov.

4. | Neizvajanje nacionalnega programa in priporočil mednarodnih organizacij

Ob upoštevanju zgoraj navedenih dokumentov in ugotovitev mednarodnih organizacij Varuh meni, da so organi oblasti seznanjeni z obsegom in naravo opisanih težav, zato se vsaj na načelni ravni morajo zavedati, da neurejene bivanjske razmere pomenijo jedro težav, o katerih nam pišejo pobudniki. Čeprav so organi oblasti s problemi torej seznanjeni, pa po mnenju Varuha storijo bistveno premalo pri izvajanju zavez iz lastnih dokumentov (npr. NPUR, ZRomS-1), kot tudi pri izvajanju priporočil mednarodnih organizacij.

Državni organi so pravno in komunalno ureditev romskih naselij prepustili občinam. Čas je pokazal, da so nekatere **občine, kot nosilke ukrepov za pravno in komunalno ureditev romskih naselij, neučinkovite**. Varuh je v zvezi z ureditvijo nelegalnih romskih naselij na območju Dolenjske priča nenehnim prelaganjem odgovornosti z občin na državo in nasprotno. Za vsak projekt legalizacije posameznega naselja je potrebno skupno sodelovanje številnih subjektov od ministrstev, služb

⁹ Svetovalni odbor o okvirni konvenciji za varstvo narodnih manjšin: Tretje mnenje o Sloveniji (http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/minorities/3_fcnmdocs/PDF_3rd_OP_Slovenia_sl.pdf)

¹⁰ Komisar za človekove pravice: Follow-up report on Slovenia (2003 – 2005), 29. marec 2006.

¹¹ Evropski odbor za socialne pravice: Conclusions 2011, Slovenia. Januar 2011. (http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/socialcharter/Conclusions/State/Slovenia2011_en.pdf)

Vlade, lokalnih oblasti do lastnikov zemljišč, ti subjekti pa se med seboj slabo, premalo vztrajno in neučinkovito usklajujejo.

Za ponazoritev naj navedemo primer, da so se predstavniki Varuha že aprila leta 2003 udeležili posveta »o ugotovitvah realnega stanja in položaja Romov v Mestni občini Novo mesto«, na katerem so predstavniki Ministrstva za okolje, prostor in energijo ter Urada Vlade RS za narodnosti, pa tudi župan Občine Novo mesto in drugi razpravljali med drugim tudi o **legalizaciji naselja Žabjek**, vendar pa je danes, več kot osem let pozneje pravni položaj tega naselja nespremenjen. Vzroki za zastoje naj bi bili enkrat pri potrditvah prostorskih načrtov Ministrstva za okolje in prostor, drugič pri romskem prebivalstvu, ki naj ne bi sodelovalo, spet tretjič pri lastnikih zemljišč, ki naj ne bi bili zadovoljni z višino ponujene kupnine. Na sestanku Varuha in župana Mestne občine Novo mesto v marcu 2012 nas je župan seznanil, da naj bi bistveno težavo pri legalizaciji Žabjeka predstavljalo Ministrstvo za obrambo RS, ki odlašaja prenos lastništva dela zemljišča, na katerem stoji romsko naselje. Županu smo pojasnili, da mu lahko pri pospešitvi postopka pomagamo s poizvedbo pri ministrstvu. Na sestanku je župan sicer izkazal interes za naše posredovanje, vendar pa nam kasneje kljub dogovoru ni posredoval dokumentacije, ki bi bila podlaga za našo poizvedbo.

O tem, da se urejanje bivanjskih razmer v romskih naseljih odvija prepočasi, pričajo tudi podatki o višini **sredstev**, namenjenih izboljšanju razmer. Skrb vzbujajoči so podatki o proračunskih sredstvih Službe Vlade RS za lokalno samoupravo in regionalno politiko, ki so namenjena urejanju bivanjskih razmer romske skupnosti: če so še leta 2008 znašala 1.425.734 evrov, so leta 2009 znašala le še 1.183.975 evrov, leta 2010 so se prepolovila na 682.793 evrov, leta 2011 pa za ureditev infrastrukture v romskih naseljih sploh ni bilo namenjenih nobenih (!) sredstev.

Varuh je na Vlado RS naslovil vprašanje, koliko sredstev je Vlada RS namenila za urejanje bivanjskih razmer v romskih naseljih na širšem območju Novega mesta v letu 2010. Prejeli smo odgovor, da je bilo v letu 2010 za naložbo Nakup zemljišč za potrebe urejanja romskega naselja na Trdinovi cesti v Šentjerneju Občini Šentjernej dodeljenih 50.000 evrov, od tega zneska jih je bilo dejansko porčpanih 9.857,39 evra. Druge občine na širšem območju Novega mesta v letu 2010 niso namenile nobenih sredstev za urejanje prostorskih vprašanj romskih naselij.

Da se bivanjske razmere v romskih naseljih urejajo prepočasi, je nadalje razvidno tudi iz podatkov o sprejetih **prostorskih aktih**. Vlada nam je sporočila, da sta do konca novembra 2011 le dve (!) občini z romskim prebivalstvom z Dolenjskega sprejeli Občinski prostorski načrt (OPN): Mestna občina Novo mesto in Občina Šentjernej. Vlada pa nam ni znala povedati, koliko občin je že pristopilo k pripravi Občinskega podrobnega prostorskega načrta (OPPN) za posamezna romska naselja, niti, ali sprejeta OPN-ja sploh vključujeta legalizacijo romskih naselij.

Že marca 2011 je Varuh na župana Občine Škocjan naslovil poizvedbo, v kateri nas je zanimalo, na kateri stopnji postopka je priprava sprememb OPN in kakšna je predvidena namenska raba zemljišča, na katerih sta romski naselji v Dobruški vasi. Odgovora župana kljub vnovičnemu posredovanju nismo prejeli.

Na tem mestu naj posebej izpostavimo, da je Varuh pri svojem delovanju večkrat zaznal **neodzivnost županov** na poizvedbe Varuha o urejanju romskih naselij. Poleg primerov že omenjenih novomeškega in škočjanskega župana, imamo težave tudi z neodzivanjem župana Občine Grosuplje. Neodgovarjanje Varuhu predstavlja oviranje njegovih preiskav in zgovorno priča o tem, kakšen odnos imajo župani nekaterih občin do urejanja romskih naselij, pa tudi do Varuha.

5. | Vzroki za neučinkovitost občin

Po mnenju Varuha se je izkazalo, da naloga pravne in komunalne ureditve romskih naselij v marsičem presega sposobnosti nekaterih občin. Razlogov za neučinkovitost nekaterih občin je po mnenju Varuha več in so med seboj prepleteni; navajamo nekatere:

1. Volja (motivacija). Ukrepi legalizacije so povezani z določenim odporom občanov, zato lokalne oblasti v skrbi za svoj politični obstoj pogosto zanemarjajo dejavno reševanje urejanja romskih naselij. O tej nezainteresiranosti občin pri reševanju prostorske problematike govori na primer tudi osnutek Poročila Vlade RS o položaju romske skupnosti v Sloveniji 2010 z dne 30. 10. 2010 na strani 21. Vsakokratna novo izvoljena občinska oblast se legalizacije romskih naselij loteva »na novo«, z »ugotavljanjem in analizo obstoječega stanja« in s sklepom, da »rešitev dolgotrajnih težav ni mogoče zagotoviti čez noč«. Tako že več desetletij.

Varuh pri svojem delu zaznava pojav nenaklonjenosti lokalnega prebivalstva do legalizacije obstoječih romskih naselij, čeprav dokumenti Državnega zbora in Vlade jasno ugotavljajo, da je legalizacija obstoječih romskih naselij predpogoj za uspešno vključevanje pripadnikov romske skupnosti v slovensko družbo, in čeprav glede poti za urejanje bivanjskih vprašanj pripadnikov romske skupnosti na normativni ravni ni nobenih dvomov.

Varuh je Vladi predlagal, naj s preventivno in promocijsko dejavnostjo prebivalstvu pomaga preseči stereotipe, predsodke in nestrpnost. Presodili smo tudi, da časovno odlašanje izvajanja ukrepov urejanja bivanjskih razmer zmanjšuje sprejetost Romov, hkrati pa lokalnemu prebivalstvu daje (lažno?) upanje, da se bo problematika reševala »po njihovo« in drugače, kot je načrtano v NPUR. Ugotavljamo namreč, da se nekatere civilne iniciative še vedno zavzemajo za drugačen načrt vključevanja romskega prebivalstva v družbo, kot je bil sprejet z NPUR. S svojim drugačnim pogledom na urejanje bivanjske problematike skušajo pogovore vrniti na točko, o kateri so oblasti že odločile, s tem pa ovirajo sprejemanje potrebnih dejavnosti za legalizacijo.

Zapletenost razmer povečuje tudi to, da Varuh obravnava tudi pobude, ki kažejo na razdor v sami romski skupnosti znotraj naselij in med njimi. Ugotavljamo, da so nekateri pripadniki romske skupnosti sprijaznjeni z izoliranostjo od slovenske družbe in vključevanje vanjo vidijo kot grožnjo svoji tradiciji in kulturi (npr. poroke mladoletnih deklic) ali načinu življenja (npr. nošnja orožja brez orožnega lista, odpor do formalnega izobraževanja ipd.). Na nas se je obrnila romska pobudnica, ki so ji sovaščani presekali dovod za oskrbo z električno energijo in ji preprečujejo, da bi ga popravila. V Dobruški vasi smo zaznali, da sta v naselju dve skupni Romov, ki druga drugo ovirata pri

reševanju skupnih težav. Varuhinja se je seznanila z nenavadno okoliščino, da prebivalci nekaterih romskih naselij preprečujejo vstop v naselje članom Romskega akademskega kluba, ki otrokom želijo pomagati pri učenju. Prejeli smo tudi informacijo direktorice nekega zavoda za izobraževanje, da se nekateri Romi domnevno ne želijo vključiti v osnovno šolo za odrasle, med drugim tudi zato, ker naj bi jih k temu nagovarjal romski svetnik. Varuh je o tej zadevi naslovil poizvedbo na romskega svetnika, vendar njegovega odgovora kljub urgenci ni prejel.

2. Znanje. Legalizacija in komunalna ureditev romskih naselij je vsebinsko zahteven projekt, za katerega pri lokalnih oblasteh pogosto umanjka strokovno podkovan kader. Občina mora sprejeti OPN in OPPN ter v okviru teh načrtov predvideti umestitev romskih naselij v prostor. Reševanje problematike pomeni usklajevanje zapletenih interesov lastnikov zemljišč, romskega prebivalstva, drugih občanov, lokalnih oblasti in državnih organov.

3. Moč. Občine za projekte legalizacije nimajo na voljo dovolj denarja, še tista skromna, ki jim jih namenja država, pa niso izčrpana. O tem poroča tudi osnutek Poročila Vlade RS o položaju romske skupnosti v Sloveniji 2010 z dne 30. 10. 2010 na strani 21.

4. Neodgovornost. Razlog za prepočasne postopke legalizacije je po našem mnenju tudi v tem, da občine, ki ne izvajajo ukrepov iz NPUR, ne dobijo nobenih sankcij.

6. | Posredovanje Varuha pri Vladi RS

Upošteva razmere, ki ogrožajo zdravje prebivalcev ter javni red in mir ter upošteva nezadosten prispevek občin pri izvajanju načrta pravne in komunalne ureditve romskih naselij Varuh meni, da dolgotrajna pravna in komunalna neurejenost romskih naselij na območju Dolenjske predstavlja kršitev človekovih pravic in temeljnih svoboščin.

Varuh je zato Vladi leta 2011 večkrat predlagal, da se sama dejavno vključi v postopke legalizacije romskih naselij in sprejme druge ukrepe, ki bodo prispevali k vzpostavitvi zakonitega stanja v občinah. Poudarili smo, da se pri varovanju človekovih pravic in temeljnih svoboščin Vlada ne more sklicevati na pristojnost občin. Dolžnost neposrednega poseganja države pri sprejemanju ukrepov za pravno in komunalno ureditev romskih naselij izhaja tako iz ustavne ureditve Republike Slovenije (5. člen Ustave RS) kot tudi iz odgovornosti države kot podpisnice različnih mednarodnih dokumentov o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Varuh je Vlado opozoril tudi na dolžnost, da če neurejene komunalne in pravne razmere v romskem naselju povzročijo hujše ogrožanje zdravja, dalj časa trajajoče motenje javnega reda in miru ali trajno ogrožanje okolja, sama sprejme ustrezne ukrepe za ureditev razmer (tretji odstavek 5. člena ZRomS-1).

Na podlagi pritožb pobudnikov in na podlagi odziva Vlade je namreč Varuh zaznal celo vrsto indicev, ki kažejo na potrebo po ukrepanju Vlade na podlagi tretjega odstavka 5. člena ZRomS-1: odsotnost pitne vode in sanitarij ogroža zdravje ljudi, kršitve pravil ravnanja z odpadki lahko pomenijo trajno ogrožanje okolja ali hujše ogrožanje zdravja. Zasegi večje količine orožja in občuten porast nekaterih kaznivih dejanj lahko pomenijo dalj časa trajajoče motenje javnega reda in miru itn.

Varuh je Vladi v razmislek ponudil še nekaj dodatnih predlogov. Vlada bi lahko konkretizirala NPUR in ga usmerila v čimprejšnjo legalizacijo in komunalno ureditev romskih naselij. Predlagali smo, da bi v okviru konkretizacije NPUR Vlada lahko občinam naložila jasne časovne termine za sprejetje potrebnih ukrepov po posameznih stopnjah. Izvajanje natančno opredeljenih stopenj postopka bi z mesečnimi poročili lahko spremljala vladna Komisija za zaščito romske skupnosti. Če občine ukrepov ne bi izvajale, bi morale biti predvidene ustrezne sankcije. Če bi katera izmed občin zamujala s katero koli stopnjo izvedbe, bi morala dejanje občine nemudoma nadomestiti država.

7. | Odgovor Vlade na predlog Varuha

Vlada RS je zavrnila predlog Varuha, da bi sama, namesto občin, posegala v urejanje romskih naselij. Trdi, da 5. člen ZRomS-1 ne našteva meril, na podlagi katerih se meri komunalna in pravna neurejenost, in meni, da je iz veljavne zakonodaje na področju prostorskega načrtovanja razvidno, da so občine tiste, ki morajo prve pristopiti k prostorski ureditvi romskih naselij. Vlada tudi meni, da bi poseganje države v občinske pristojnosti izničilo delo in prizadevanja vseh tistih občin, ki si ob pomoči države in zlasti ob sodelovanju romskega prebivalstva prizadevajo za dolgoročno ureditev bivanjskih razmer v romskih naseljih. Končna ugotovitev Vlade je bila, da se bivanjske razmere v romskih naseljih izboljšujejo in da v danih razmerah ni razloga za poseganje države v občinske pristojnosti.

Kljub zavrnitvi predlogov Varuha je Vlada RS 24. novembra 2011 ob obravnavi pisma Varuha človekovih pravic RS sprejela sklep, ki Ministrstvu za okolje in prostor nalaga, da na podlagi 42. člena Zakona o umeščanju prostorskih ureditev državnega pomena v prostor (ZUPUDPP) prouči konkretne možnosti za skupno sodelovanje države in občin pri urejanju romskih naselij.

Dvainštirideseti člen ZUPUDPP določa, da se ministrstvo, pristojno za prostor, in občina lahko dogovorita, da občina načrtuje in sprejme prostorski akt za določeno prostorsko ureditev, ki je skupnega državnega in lokalnega pomena, če je glede na povezanost prostorske ureditve državnega pomena s prostorsko ureditvijo lokalnega pomena to primerneje. V ta namen ministrstvo, pristojno za prostor, in občina pred začetkom priprave takega prostorskega akta skleneta dogovor, v katerem določita obveznosti pri pripravi in sprejemanju prostorskega akta, financiranju priprave prostorskega akta in strokovnih podlag ter druge medsebojne obveznosti, pomembne za pripravo takega prostorskega akta.

V maju 2012 je Varuh pri Ministrstvu za kmetijstvo in okolje (MKO) opravil poizvedbo, v kateri nas je zanimalo, ali je ministrstvo v zvezi z omenjenim sklepom Vlade preučilo konkretne možnosti za skupno sodelovanje države in občin pri urejanju romskih naselij. MKO nam je odgovorilo, da je za izvedbo sklepa Vlade pristojno Ministrstvo za infrastrukturo in prostor, pri katerem je MKO skušalo pridobiti odgovore na našo poizvedbo. Iz teh odgovorov pa ni razvidno, da bi pristojno ministrstvo že preučilo konkretne možnosti za skupno sodelovanje države in občin pri urejanju romskih naselij na podlagi 42. člena ZUPUDPP.

2. PRIMERI

1. | Uresničevanje pravice do pitne vode v nezakonito postavljenem romskem naselju

Varuh si je na pobudo podpredsednice Sveta romske skupnosti RS gospe Dušice Balažek 21. 3. 2011 ogledal bivalne razmere v nezakonito postavljenem romskem naselju Dobruška vas v občini Škocjan. Rome je v Dobruško vas naselila Občina Novo mesto pred nekaj manj kot petdesetimi leti. Zemljišče, kjer živijo Romi, je v lasti Kmetijske zadruga Krka Občine Škocjan, deloma pa tudi v lasti Romov. Lokalne oblasti naj bi Romom že vsaj 15 let obljubljale zakonsko in komunalno ureditev naselja, prebivalci naselja pa so še vedno brez dostopa do pitne vode, sanitarij in elektrike.

Pri ogledu razmer v romskem naselju je Varuh ugotovil, da so bivalne razmere na izjemno nizki ravni, celo take, da resno ogrožajo življenje in zdravje ljudi, predvsem otrok. Skrb vzbujajoče bivalne razmere so predvsem posledica tega, da večina prebivalcev tega naselja nima dostopa do pitne vode. Resno zdravstveno-sanitarno grožnjo predstavljajo tudi odplake iz naselja, ki so speljane v bližnji potok, iz katerega prebivalci zajemajo vodo za pitje, kuhanje, osebno higieno in pranje. Prebivalci naselja so nam na svojih domovanjih in na bregovih potoka, iz katerega zajemajo vodo, pokazali sledove glodavcev, prenašalcev kužnih bolezni. Več otrok je z zdravniškimi potrdili izkazovalo resne bolezni črevesja. Obljube občine o pravni in komunalni ureditvi naselja so po ugotovitvah Varuha še daleč od uresničitve, saj je po trenutno veljavnem prostorskem načrtu na območju nezakonitega romskega naselja predvidena gradnja poslovnega centra.

Varuh je na podlagi ogleda razmer na kraju samem ugotovil, da bivalne razmere v romskem naselju Dobruška vas predstavljajo resno grožnjo življenju in zdravju ljudi iz naselja, zaradi možnosti širjenja nalezljivih bolezni pa je ogroženo tudi zdravje okoliških prebivalcev. Varuh je presodil, da komunalna neurejenost v romskem naselju Dobruška vas lahko povzroči tudi trajno ogrožanje okolja. Varuh je 21. marca 2011 županu Občine Škocjan predlagal, naj se kot začasni nujni ukrep prizadetim zagotovi cisterna s pitno vodo. Župan je predlog Varuha zavrnil s sklicevanjem na nezakonitost romskega naselja in odsotnost zakonske podlage za predlagan ukrep.

Varuh je presodil, da so zaradi neukrepanja Občine podani pogoji za posredovanje Vlade Republike Slovenije. ZRomS-1 v tretjem odstavku 5. člena namreč določa, da lahko Vlada RS s potrebnimi ukrepi za ureditev razmer poseže na območje občine, v kateri pravna in komunalna neurejenost romskih naselij lahko huje ogroža zdravje ljudi, povzroči dalj časa trajajoče motenje javnega reda in miru ali trajno ogroža okolje.

Štiriindvajsetega marca je Varuh Vladi RS predlagal, naj zaradi neustreznih bivalnih razmer in nedejavnosti Občine pri njihovem reševanju v najkrajšem možnem času sprejme in izvede vse potrebne ukrepe za zagotovitev zdravstveno sprejemljivih bivalnih razmer v romskem naselju Dobruška vas. Varuh je Vladi RS predlagal, naj na prizadetem območju kot enega izmed pglavitnih začasnih ukrepov nemudoma zagotovi cisterno s pitno vodo.

Odgovor Vlade RS je Varuh po dodatnem posredovanju prejel šele 22. aprila. V odgovoru je Vlada RS zapisala, da se je Ministrstvo za zdravje z ogledom v kraju samem seznanilo z bivalnimi razmerami Romov v naselju Dobruška vas in ugotovilo, da so »razmere dejansko tudi s stališča zdravja ljudi zaskrbljujoče«. V tem delu se je torej Vlada RS strinjala z ugotovitvami Varuha (podanimi dva meseca prej!), vendar pa ukrepa zagotovitve pitne vode na prizadeto območje ni sprejela, saj med drugim meni, da »bi poseganje države v izključno občinske pristojnosti pomenilo hud udarec vsem občinam, ki si ob pomoči države in zlasti ob sodelovanju romskega prebivalstva prizadevajo za dolgoročno ureditev bivanjskih razmer v romskih naseljih«. Dodatni argument, s katerim je Vlada RS zavrnila predlog Varuha, je tudi v tem, da naj ZRomS-1 ne bi dovolj natančno določal meril za posredovanje Vlade namesto nedejavne občine. Vlada RS je reševanje problematike torej tudi v tem primeru v celoti prepustila občini.

Varuh je v dodatnem pismu Vladi RS z dne 9. maja izrazil zaskrbljenost zaradi nespoštovanja njegovega predloga. Varuh je vnovič in obširneje predstavil razloge, ki terjajo takojšnje ukrepanje Vlade RS. Vladi RS smo posredovali tudi mnenje, da bi merila za posredovanje Vlade, ki jih pogreša v ZRomS-1, morala iskati široko in v korist romski skupnosti ter v luči ustavne zaveze, s katero oblast romski skupnosti podeljuje posebne pravice. Poudarili smo, da ne vidimo nobenega razloga, da bi se ta merila razlagala togo in ozko. Vlado smo tudi opomnili, da je za uresničevanje temeljnih pravic odgovorna tudi z vidika mednarodnopravnih obveznosti Republike Slovenije kot podpisnice številnih dokumentov o spoštovanju človekovih pravic in temeljnih svoboščin in da se z mednarodnopravnega vidika v zvezi s kršitvami temeljnih pravic državljanov ne more sklicevati na pristojnosti organov lokalne samouprave.

Izrazili smo začudenje, v čem naj bi bil »hud udarec drugim občinam«, če bi Vlada RS ukrepala v Dobruški vasi. Pred očmi smo imeli romsko prebivalstvo z ustavno zagotovljenimi posebnimi pravicami, ki v drugi dekadi enaindvajsetega stoletja nima zagotovljenih niti osnovnih higienskih možnosti za zdravstveno sprejemljive bivalne razmere. Presodili smo, da neukrepanje Vlade v tem primeru lahko pomeni še precej hujši, bolj resničen in temeljni udarec za pripadnike romske skupnosti, kot bi bil tisti, ki naj bi ga zaradi ukrepanja Vlade domnevno čutile občine, ki spoštujejo ustavo in zakon.

Ponovno in še natančneje smo opisali bedne in zaostale razmere v romskem naselju in se vprašali, kdaj sploh, če ne prav v tem primeru, bi Vlada RS ukrepala na podlagi tretjega odstavka 5. člena ZRomS-1. Dodatno smo opozorili Vlado RS na nestrpnost do romskega prebivalstva, saj naj bi nekateri prebivalci Dobruške vasi, ki so se odločili javnost seznaniti z razmerami, v katerih živijo, prejeli celo pisno grožnjo z umorom. Vlado RS smo seznanili, da je po našem mnenju občina povsem nedejavna pri reševanju vprašanja dostopa do pitne vode, saj ne odgovarja na dopise Varuha, poleg tega pa izboljšanje razmer prebivalcem obljublja že 15 let. Vlado RS smo zato spet pozvali, da se zavzame za zagotovitev pravic pripadnikov romske skupnosti in ukrepa, kot smo ji predlagali v prvem dopisu.

Tudi iz drugega odgovora Vlade RS z dne 6. junija ni bilo razvidno, da je bil pri reševanju problematike dostopa do pitne vode spoštovan predlog Varuha. Vlada je odgovorila, da je zagotovitev pitne vode v naselju izključno občinska pristojnost, v katero zaradi dejavnega pristopa Občine Škocjan k urejanju romskega naselja Dobruška vas ne namerava posegati. Svojo dejavnost

naj bi občina izkazovala z organizacijo delovnega sestanka, na katerem naj bi se prizadeti dogovorili za način zagotovitve pitne vode. Občina je bila pripravljena priskrbeti vodovodne cevi, romski prebivalci pa naj bi cevi razpeljali po naselju. Poglavitna ovira pri izvedbi tega dogovora je bila v razdoru in prepirih znotraj romske skupnosti. Sklep delovnega sestanka je bil, da nesoglasja med Romi skuša odpraviti romski aktivist kot mediator.

Dostop do pitne vode v romskem naselju po več kot treh mesecih dejavnega prizadevanja Varuha še vedno ni bil zagotovljen, zato je Varuh 5. julija 2011 na Vlado RS naslovil končne ugotovitve, (1) da prebivalci romskega naselja Dobruška vas nimajo zagotovljenega dostopa do pitne vode, (2) da je dostop do pitne vode človekova pravica, zagotovljena tudi v mednarodnih pravnih aktih, (3) da se v zvezi z zagotovitvijo pitne vode Vlada ne more sklicevati na pristojnost Občine niti na posameznike, ki naj bi s postopki mediacije dosegli uresničitev tako temeljne pravice, kot je oskrba s pitno vodo, (4) da izvedba tehnično razmeroma enostavnega in finančno nezahtevnega, a življenjsko nujno potrebnega ukrepa zagotovitve pitne vode poteka nerazumno počasi.

Na podlagi ogleda naselja, na podlagi mnenja Ministrstva za zdravje, na podlagi poročila neodvisne strokovnjakinje Združenih narodov za dostop do pitne vode in sanitarij ter na podlagi odgovorov Vlade na poizvedbi je Varuh oblikoval končno mnenje, da Vlada ni storila vsega, kar je v njeni moči in pristojnosti, da bi prebivalcem Dobruške vasi zagotovila dostop do pitne vode, to pa pomeni kršitev človekovih pravic in temeljnih svoboščin¹². Varuh je Vlado RS opozoril, da bo vladna kršitev človekovih pravic in temeljnih svoboščin obstajala vse dotlej, dokler ne bodo imeli omogočenega dostopa do pitne vode in sanitarij vsi prebivalci romskega naselja Dobruška vas.

Vlada RS je po prejemu končnih ugotovitev Varuha 13. julija organizirala delovni sestanek, na katerem so se predstavniki ministrstev in vladnih služb strinjali, da spoštovanje pravice do pitne vode izhaja tako iz domače kot tudi mednarodne zakonodaje in pomeni zagotovitev javnega dostopa oziroma dostopa na javnem priključku. V skladu s to ugotovitvijo so se udeleženci delovnega sestanka dogovorili z županom Občine, da Občina takoj postavi skupni vodovodni priključek v naselju. Vlada RS se je zavezala, da bo v primeru nedelovanja Občine sama poiskala rešitev za postavitve vodovodnega priključka.

Zadnji odgovor Vlade RS Varuh razume kot pomemben in pozitiven premik pri razumevanju pravice do pitne vode. To se kaže zlasti v treh stališčih: 1. Vlada RS se zaveda, da je dostop do pitne vode človekova pravica, 2. spoštovanje pravice do pitne vode pomeni zagotovitev javnega dostopa oziroma dostopa na javnem priključku¹³, 3. Vlada RS priznava, da je za uresničitev pravice

¹² Po razlagi Odbora za ekonomske, socialne in kulturne pravice (OZN) zapisani v splošnem komentarju št. 15, je pravica do vode namenjena pitju, umivanju, pranju oblačil, pripravi hrane, osebni higieni ter čiščenju stanovanja. Odbor je v komentarju opredelil količino potrebne vode (50-100 litrov na osebo na dan), dostopnost vode (zagotovljena mora biti v bližini domovanja, oddaljena največ 1000 metrov, zbiranje ustrezne količine vode za dnevne potrebe pa ne sme trajati dlje kot pol ure), njeno ceno (stroški za vodo naj ne bi presegali treh odstotkov družinskega proračuna) in njeno kakovost (voda mora biti zdravstveno neoporečna).

¹³ Vlada je to razlago pravice do pitne vode sprejela v okviru sklepa z dne 28. 7. 2011 pod točko 46. Sklep govori o sprejetju Odgovora na novi poziv Varuhinje človekovih pravic glede problematike bivanjskih razmer.

do pitne vode v končni posledici odgovorna sama. Vlada RS Varuhu ni sporočila, kako je bil prebivalec Dobruške vasi zagotovljen dostop do pitne vode. Tudi prizadete osebe iz Dobruške vasi Varuhu niso več posredovale pritožb, zato Varuh sklepa, da so kritične razmere v naselju urejene.

2. | Pobude prebivalcev iz okolice romskih naselij na širšem območju Novega mesta

Ob rednem poslovanju zunaj sedeža v Novem mestu je varuhinjo obiskalo več pobudnikov, ki so opozarjali na resne težave v zvezi z vključevanjem pripadnikov romske skupnosti v slovensko družbo. Pozneje so se s pisnimi pobudami na Varuha človekovih pravic RS (Varuh) obrnili še nekateri drugi prebivalci z območja jugovzhodne Slovenije, zlasti iz občin Novo mesto, Škocjan in Šentjernej. Predstavljen nam je bil tudi Predlog za ureditev Žabjaka, ki ga je pripravila Regijska civilna iniciativa za reševanje romske problematike.

Pobudniki so Varuha seznanili z različnimi konkretnimi primeri konfliktnih situacij s pripadniki romske skupnosti, ki živijo v romskih naseljih Dobruška vas, Brezje, Žabjek, Mihovica in Šentjernej (v nadaljevanju: širše območje Novega mesta). Opozorili so, da se organi oblasti slabo ali pa sploh ne odzivajo na prijave protipravnih ravnanj zoper varnost ljudi, premoženja in javni red. Neukrepanje državnih organov in organov lokalne samouprave pri pobudnikih vzbuja nezadovoljstvo, občutke nemoči, drugorazrednosti, krivične neenakosti pred zakonom, brezupa in neučinkovitosti oblasti. V takšnih razmerah za zaščito svojih temeljnih pravic po osebni varnosti ter varnosti svojega premoženja razmišljajo o varnostnem samoorganiziranju (t. i. vaške straže).

Varuh se je na podlagi omenjenih pobud dvakrat obrnil s poizvedbami na Vlado RS. Prvič 21. 7. 2011 in drugič, s prošnjo za dodatna pojasnila, 19. 9. 2011. Vlada nam je odgovore posredovala prvič 1. 9. 2011 in drugič 24. 11. 2011. V nadaljevanju najprej povzemamo ugotovitve na podlagi pobud in drugih ugotovitev Varuha in odgovore Vlade po posameznih vsebinskih sklopih.

2.1. | Navedbe pobudnikov in odgovori Vlade

2.1.1. Ogrožanje varnosti in premoženja

Posebej moteče in stresno za prebivalce v okolici romskih naselij je streljanje, ki naj bi ga nekateri pripadniki romske skupnosti izvajali tako v svojih naseljih kot tudi zunaj njih; podnevi in tudi v nočnem času. Eden izmed pobudnikov razpolaga z obsežnim dnevnikom streljanja in poroča o tem, da se policija na klice občanov sicer odziva, vendar naj bi bila pri razkrivanju storilcev neuspešna.

V zvezi s tem nam je Vlada odgovorila, da je PU Novo mesto v prvih šestih mesecih leta 2011 prejela 26 prijav o streljanju v romskem naselju Brezje. V primerljivem obdobju preteklega leta je bilo streljanje v tem naselju naznanjeno v 33 primerih. V vseh primerih so policisti neposredno na kraju domnevnega streljanja opravili ogled kraja dogodka in v več primerih našli sledove streljanja oziroma tulce nabojev. Na podlagi zbranih obvestil so policisti od pristojnega sodišča pridobili

odredbe za hišne preiskave, da bi poiskali orožje, ki je bilo uporabljeno. V tem naselju so policisti opravili pet hišnih preiskav in našli več kosov različnega strelnega orožja in streliva, poleg tega pa so zasegli tudi nekaj kosov hladnega orožja in 1.620 petard. Policisti PU Novo mesto so v prvem polletju tega leta v več romskih naseljih opravili 40 hišnih preiskav in zasegli skupno 15 različnih kosov strelnega orožja ter več kot 280 kosov streliva in nekaj kosov hladnega orožja. V vseh primerih so policisti zoper osumljence kaznivih dejanj na pristojno državno tožilstvo podali kazenske ovadbe. Pri ogledih streljanj so policisti v nekaj primerih ugotovili, da so storilci streljali s plinskim orožjem, torej z orožjem, ki povzroča samo pok, ne izstreljuje pa izstrelkov.

Glede na zgoraj omenjene dejavnosti Vlada ugotavlja, da so navedbe, da policisti ne ukrepajo vselej oziroma, da se na določene klice ne odzivajo, neresnične. Policisti se vselej odzovejo na klice oziroma na zahteve po posredovanju, pri čemer preverijo vsa dejstva in okoliščine ter izvedejo ukrepe skladno z zakonskimi pristojnostmi. Različni prijavitelji ob prijavih dogodkov občasno z izvedenimi ukrepi policije niso zadovoljni, (kršitve pa se kmalu po odhodu policistov ponavljajo), zato pri nekaterih tovrstna posredovanja vzbujajo pomisleke in povzročajo občutek, da so policisti premalo dejavni.

Po navedbah pobudnikov naj policija tudi ne bi več preiskovala kaznivih dejanj tatvine, saj naj bi bili obtoženi storilci za tatvine, ko si protipravno prilastijo domače živali ali poljske pridelke, v kazenskem postopku oproščeni zaradi dejanja majhnega pomena. Kmetje v okolici romskih naselij naj bi opuščali svojo kmetijsko dejavnost, saj naj bi jim pripadniki romske skupnosti pokradli vse pridelke in domače živali. Na Varuha se je na primer obrnila pobudnica, lastnica travnika, na katerem Romi pasejo svoje konje. Obrnila se je že na Policijo, ki je odgovorila, da takšnih dejanj ne morejo učinkovito preprečiti, in na Občino Škocjan, ki pravi, da za reševanje tega vprašanja ni pristojna. Pobudniki so navedli še več drugih primerov nezakonitih dejanj, s katerimi se srečujejo vsak dan: vdiranje v domove, fizični napadi na občane, motnje javnega reda in miru z glasnimi zabavami, sežiganje odpadkov ipd. Policisti, ki obravnavajo tovrstne primere, naj bi bili po navedbah pobudnikov že obupani, saj jim pojavov ne uspe zaježiti ali preprečiti. Policisti naj bi se zato po pričevanjih krajanov celo izogibali nadzoru problematičnih območij. Odsotnost sankcioniranja protipravnih ravnanj po pričevanjih pobudnikov krepi predrznost prestopnikov, ki naj bi bili vse bolj brezobzirni.

Vlada nam je v zvezi s tem odgovorila, da v primerih prijav različnih premoženjskih kaznivih dejanj (tatvine, velike tatvine, poškodovanja tuje stvari itd.) policisti vselej, skladno z določili Zakona o kazenskem postopku, opravijo potrebne dejavnosti za zavarovanje dokazov in za izsleditev storilcev teh dejanj ter zoper osumljence na pristojna državna tožilstva podajo kazenske ovadbe.

Kljub obsežnim odgovorom je Varuh na Vlado naslovil še dodatno poizvedbo. Vladi je med drugim predlagal, da policija dodatno okrepi svoje delovanje in še poveča svojo vsakdanjo navzočnost v romskih naseljih. Tudi sicer naj sprejme dodatne ukrepe za ohranjanje javnega reda in miru ter še poveča preiskovanje deviantnih dejanj. Varuh je predlagal, da policija da pobudo za sklic sestanka Varnostnega sosveta KS Bučna vas za obravnavo motečih dogodkov in iskanje poti za njihovo razrešitev.

Vlada je v zvezi s tem Varuhu poslala dodatna pojasnila. Konec leta 2009 je policija opravila pregled stanja in delovanja policije na območjih z večetničnimi skupnostmi. Pri tem so bila ugotovljena deviantna ravnanja, na katera opozarja tudi Varuh in ki predstavljajo eno izmed prioritete policijskega dela. Gre za najbolj moteče dejavnike, ki so vzrok večini pritožb večinskega prebivalstva. Policija je izvedla vrsto dejavnosti na področju varstva okolja, hrupa, varstva živali in streljanja. Ravno zaradi policijskih pobud in ukrepov je bilo odstranjenih na desetine zapuščenih vozil, črnih odlagališč smeti, cepljenih je bilo na desetine psov, streljanje po romskih naseljih pa se je bistveno zmanjšalo. Na učinkovito delo policije naj bi kazal tudi zadnji primer zasega treh kosov orožja in večjega števila streliva v romskem naselju Brezje. V poletnih mesecih leta 2011 je bilo ponovno prijavljenih več kršitev s hrupom, predvsem zaradi uporabe akustičnih aparatov in glasbil pri različnih praznovanjih in zabavah v romskih naseljih. Ugotovljeni so bili tudi primeri neupravičene uporabe strelnega orožja. Policija se je na vse prijave takoj odzvala in izvedla vse ukrepe za zagotovitev varnosti ljudi in izsleditev storilcev kaznivih ravnanj in prekrškov.

Tudi zaradi navedenih kršitev je bil na pobudo Policijske uprave Novo mesto (PU) dne 20. 7. 2011 sklican sestanek Varnostnega sosveta KS Bučna vas. Na posvetu je bila obravnavana problematika streljanja, kurjenja in zbiranja odpadnih kovin v romskem naselju Brezje. PU je na podlagi predlogov in pobud okrepila svojo navzočnost na navedenem območju in še povečala navzočnost policistov (redne in dodatne patrulje, policisti vodniki službenih psov, policisti konjeniki). Prav tako je bila povečana preventivna dejavnost vodje policijskega okoliša, ki je opravil več preventivno-svetovalnih pogovorov in predavanj v romskih naseljih. Sestanek Varnostnega sosveta KS Bučna vas je bil tudi dne 8. 9. 2011. Na sestanku so bile obravnavane trenutne varnostne razmere. Navzoči so bili predstavniki Mestne občine Novo mesto, Centra za socialno delo Novo mesto, romska svetnica in predstavniki Regijske civilne iniciative. Dne 6. 10. 2011 je potekal sestanek navedenega posvetovalnega telesa, kjer so udeleženci soglašali, da brez sodelovanja in strpnega reševanja težav ne bo pozitivnih in trajnih rezultatov.

2.1.2. Preventivne dejavnosti policije

Vlada nas je seznanila z vrsto preventivnih ukrepov, ki jih na širšem območju Novega mesta izvaja policija. Po navedbah Vlade policija že nekaj let krepi delo na področju zmanjševanja varnostnih dogodkov in pojavov, ki jih je mogoče povezati s pripadniki romske etnične skupnosti. Organiziran je bil tudi sestanek med policijo in Regijsko civilno iniciativo za Dolenjsko in Belo krajino (RCI), poleg tega se je 24. 9. 2010 predstavnik Uprave uniformirane policije GPU udeležil 3. konference o zdravju romskih otrok, ki je bila v Kočevju. Januarja 2010 je bilo pripravljeno obširno poročilo o odmevnejših postopkih policije z Romi in delu policije na območjih z večetničnimi skupnostmi. Marca 2010 je bilo pripravljeno poročilo o zaznanih primerih nestrpnosti na območjih z večetničnimi skupnostmi, ki je bilo posredovano vladni Komisiji za zaščito romske etnične skupnosti. Dne 1. 2. 2011 je bil opravljen pogovor s predsednikom RCI, v katerem so predlagali ponoven sestanek s policijo. Predsednik iniciative Silvo Mesojedec je takrat povedal, da trenutno ni potrebe po takšnem sestanku, zato tudi ni bil izveden. V pogovoru je pohvalil Ministrstvo za notranje zadeve kot edino ministrstvo, ki se ustrezno odziva na njihove predloge in zahteve. Predstavnik policije se je januarja 2011 udeležil tudi sestanka, ki ga je v zvezi z reševanjem tako imenovane romske problematike organiziral župan Občine Škocjan. Ob tem je bilo s predstavniki

PU Novo mesto in nekdanje Policijske uprave Krško dogovorjeno, da bo Policija Občini dajala potrebno pomoč.

PU je v zvezi z motečimi dejavniki v romskem naselju Brezje - Žabjek v sodelovanju z romsko svetnico dne 21. 9. 2011 izvedla predavanje o problematiki kurjenja in zadimljanja ter kršitev v zvezi z uporabo akustičnih naprav in strelnega orožja. Prav tako je tega dne predstavnik Veterinarske uprave Republike Slovenije Območne enote Novo mesto izvedel predavanje v zvezi z dolžnostmi lastnikov psov, nevarnostmi v zvezi s steklino in predstavil določbe Zakona o zaščiti živali. Udeležba na predavanju je bila zelo dobra, saj se ga je udeležilo več kot 80 Romov.

Glede na to, da se varnostna problematika v zvezi z romskimi naselji bistveno ne spreminja, ostajajo tudi dejavnosti policije prilagojene tem razmeram. Izrazito je delovanje na preventivnem področju in področjih, ki ne spadajo v izvirno pristojnost policije, so pa izjemnega pomena za romsko vključevanje. Navedene dejavnosti se izvajajo z obveščanjem, s podajanjem predlogov drugim prekrškovnim organom, svetovanjem, sodelovanjem z občani, lokalnimi skupnostmi, organizacijami, društvi, mediji, državnimi in drugimi organi itd. Poleg navedenega policija zagotavlja dnevno navzočnost policistov v romskih naseljih in v okoliških naseljih in s tem krepi občutek varnosti pri Romih in okoliških prebivalcih.

Nacionalni programi ukrepov za Rome za obdobje 2010–2015, ki ga je Vlada sprejela marca 2010, je bil 17. 2. 2010 predstavljen policijskim upravam, na območju katerih živijo tudi Romi. Na podlagi sklepa generalnega direktorja policije je bil na PU Novo mesto izveden delovni posvet o vlogi in nalogah policije na območju z večetničnimi skupnostmi. Na posvetu je bilo ugotovljeno, da je delo policije na tem področju dobro, da je treba nadaljevati izvajanje programov usposabljanja in delo v skladu z obstoječimi usmeritvami. Program ukrepov na področju ozaveščanja in boja proti diskriminaciji kot primer dobre prakse navaja projekt policijske akademije z naslovom Usposabljanje policistov za delo v večetnični družbi. Tako je bilo leta 2010 izvedenih 16 dvodnevni usposabljanj, ki se jih je udeležilo 242 policistov PU Novo mesto, Krško in Murska Sobota. Izvedena sta bila tudi dva 40-urna tečaja romščine za 22 policistov policijskih uprav Krško in Novo mesto. Policijska akademija je sodelovala tudi pri izvedbi preventivne dejavnosti v romskih naseljih na območju nekdanje Policijske uprave Krško, in sicer na področju seznanjanja romske skupnosti z vsebinami o varnosti v cestnem prometu.

Po mnenju Vlade je policija v zadnjih letih naredila velik premik pri zagotavljanju varnosti na območjih z večetničnimi skupnostmi. To naj bi ugotavljali in priznavali tudi drugi subjekti, predvsem lokalne skupnosti, na območju katerih bivajo tudi pripadniki romske skupnosti.

* * *

Varuh je presodil, da je odziv Vlade v delu, ki govori o dejavnostih policije, izčrpen. Prizadevanja policije sprejema z odobravanjem, zlasti meni, da je prav, da policija namenja pozornost tudi preventivnim dejavnostim. Stališče Varuha je namreč, da povečanje policijskega nadzora in kaznovanja dolgoročno ne more dati zadovoljivih rezultatov. Vprašanja kriminalitete se je treba lotevati celostno, z uresničevanjem posebnih pravic pripadnikov romske skupnosti na področju

urejanja prostora, izobraževanja ter zaposlovanja, zlasti pa s prevzemanjem odgovornosti za napredek svoje skupnosti, pa tudi za negativne pojave, ki jih izvajajo pripadniki romske skupnosti.

2.1.3. Veterinarska problematika (necepljeni, bolni in napadalni psi)

Nekateri pobudniki se že več let obračajo na veterinarsko inšpekcijo zaradi necepljenih, bolnih in napadalnih psov iz romskih naselij, vendar naj se inšpekcija na njihove prijave ne bi odzivala. Vlada je v tem delu odgovorila, da se je Veterinarska uprava Republike Slovenije (VURS) posebej posvetila načinu ugotavljanja in zagotavljanja skladnosti z veterinarsko zakonodajo v romskih naseljih. Zato je bil 2.12. 2009 organiziran poseben sestanek direktorjev območnih uradov VURS in predstavnika policije, kjer je bila predstavljena dobra praksa za učinkovito reševanje problema presežne populacije psov v romskih naseljih z območij Murske Sobote in Novega mesta.

V Novem mestu je VURS skupaj s policijo, lokalno skupnostjo in romsko svetnico usklajeval dejavnosti za zagotavljanje registracije in vakcinacije psov proti steklini ter odstranjevanja psov brez znanega lastništva. V romskih naseljih iz okolice Novega mesta je bilo skupaj odvzetih in odstranjenih 62 psov, dodatno pa cepljenih 14 psov. V naselju Brezje pri Novem mestu je VURS prikazal filme o nevarnosti okužbe s steklino in ukrepe za preprečevanje okužbe. V novembru 2011 je predvideno nadaljevanje akcije registracije in vakcinacije psov proti steklini v romskih naseljih. Glede na omenjene dejavnosti Vlada ugotavlja, da so Romi seznanjeni z dolžnostmi lastnikov psov in nevarnostjo v zvezi s steklino. Zato pričakuje, da bodo Romi upoštevali in izvajali svoje dolžnosti tako kot vsi drugi državljani Republike Slovenije.

2.1.4. Nezakonite gradnje

Po poročanju pobudnikov Območna enota Inšpektorata RS za okolje in prostor prijav črnih gradenj v romskih naseljih sploh ne obravnava, saj so (po lastnih besedah) v teh okoljih nemočni. Prijavitelje zato napotujejo na tožilstvo. Ena izmed pobudnic je pri Okrožnem državnem tožilstvu v Novem mestu zoper Roma vložila kazensko ovadbo zaradi zavzetja tuje nepremičnine z namenom gradnje. Sodišče je v zadevi izdalo pogojno obsodbo zaradi protipravnega zavzetja nepremičnine po 338. členu Kazenskega zakonika (KZ-1). Sankcija pa ni odpravila protipravnega stanja. Kljub ugotovitvi sodišča, da gre za protipravno gradnjo na tujem zemljišču, odstranitev gradnje ni bila naložena v okviru kazenskega postopka, saj tega KZ-1 niti ne omogoča. Pobudnica se sicer zaveda, da ima zoper obsojenca na voljo tudi civilnopravni zahtevek, vendar ima nizko pokojnino, ki ji ne omogoča plačila odvetnika in sodnih stroškov. Povrnitve le-teh si namreč tudi ob zelo verjetnem uspehu v pravdi ne more obetati, saj potencialni toženec nima premoženja. Nezakonite gradnje po poročanjih pobudnikov povzročajo tudi degradacijo okolja in ogrožajo zdravje okoliških prebivalcev. O tem več v nadaljevanju.

Prejeli smo odgovor Vlade, da gradbena inšpekcija na Inšpektoratu Republike Slovenije za okolje in prostor (v nadaljnjem besedilu: IRSOP) v romskih naseljih vodi postopke v zvezi z gradnjo objektov na podlagi določb Zakona o graditvi objektov, tako kot na drugih območjih v Sloveniji. V okviru dejavnosti gradbene inšpekcije Vlada ugotavlja, da Zakon o graditvi objektov glede postopkov gradbene inšpekcije ne vsebuje določb, ki bi reševale vprašanja romskih naselij in okoliških prebivalcev. Tako gradbeni inšpektorji v romskih naseljih vodijo postopke predvsem zaradi

nezakonite gradnje objektov – stavb, ki predstavljajo objekte v smislu določb Zakona o graditvi objektov. Gradbeni inšpektor v zakonu nima pristojnosti nadzora nad rabo zemljišč, nad postavljanjem raznih bivalnih in drugih provizorijev ipd. Romski objekti so v večini primerov postavljeni na kmetijskih zemljiščih. Tako je primarni inšpekcijski nadzor na teh zemljiščih v pristojnosti kmetijske inšpekcije, če gre za gozdno zemljišče, pa v pristojnosti gozdarske inšpekcije. Čeprav je po mnenju Vlade skrb in obveznost za pravilno rabo in stanje zemljišča obveza lastnika oziroma osebe, ki ima pravice uporabe ali posesti na zemljišču, pa je to v nekaterih primerih dejansko nemogoče izvajati, kot so nam prepričljivo prikazali pobudniki.

V romskem naselju Brezje - Žabjek gradbeni inšpektorji redno vodijo postopke, postopki se tudi zaključujejo, čeprav je večji del nezaključenih. Trenutno je odprtih od 20 do 30 postopkov. V naselju Žabjek je bila zadnja prisilna odstranitev objekta v postopku gradbene inšpekcije izvedena leta 2010. Gradbena inšpekcija pri novih nezakonitih gradnjah v romskih naseljih prednostno uvaja postopke, prav zato da bi preprečili širjenje nezakonito postavljenih naselij. Postopke, kolikor je le mogoče, tudi zaključujejo.

Vlada prav tako ugotavlja, da gradbeni inšpektor v zakonu nima pooblastila, da bi za Rome, katerih bivalne stavbe prisilno odstrani, zagotavljal nadomestna bivališča. V proračunu IRSOP ni sredstev za to niti proračunske postavke. Tudi sredstva za opravljanje upravnih izvršb odločb gradbene inšpekcije so zelo omejena. V vsakem primeru upravne izvršbe odločbe gradbene inšpekcije za romski objekt s stroški bremenijo državni proračun. Glede na opisano bi bilo mnogo racionalneje že takoj, pred začetkom gradnje ali v pripravah na gradnjo, ko gre za uporabo zemljišča v drug namen, kot je dovoljen, preprečiti ta nezakonita dejanja. To pa lahko v okviru zdaj veljavnih predpisov lahko naredi le lastnik ali posestnik zemljišča in/ali organ, ki opravlja nadzor nad rabo zemljišča. Urbanistični inšpektorji so že v letih 1996 do 1999 v Sloveniji v širše zastavljenih dejavnostih v inšpekcijskih postopkih odstranili več nezakonitih romskih objektov.

Podoben primer je tudi romsko naselje Brezje - Žabjek. V delu naselja, ki je danes nezakonito postavljen (Brezje), je bilo pred letom 1985 več nezakonito postavljenih romskih objektov. Tudi v letih od 1983 do približno 1988 so po vsej Sloveniji potekale obsežne dejavnosti in dejanja za rešitev romskega vprašanja. V letih 1985 in 1986 je Občina Novo mesto sprejela zazidalni načrt, v naslednjih letih so bile zgrajene stavbe. Nezakonito zgrajeni objekti, ki jih ni bilo mogoče legalizirati, so bili v letih od 1985 do 1987 odstranjeni v postopkih urbanistične inšpekcije – večji del prisilno. Del naselja z imenom Žabjek je prav tako začel nastajati v letu 1985. Prve družine so bile preseljene organizirano, iz romskega naselja Šmihel, prav tako v občini Novo mesto. V naselju Šmihel je bilo tedaj v postopkih urbanistične inšpekcije odstranjenih približno 15 nezakonito zgrajenih objektov – tudi to naselje je delno zakonito. Prebivalci odstranjenih objektov so bili organizirano preseljeni na območje današnjega Žabjeka, saj je bilo tedaj vse dogovorjeno, da se tudi za to območje sprejme prostorski akt in se ga uredi. Zaradi pozneje nerešenega vprašanja lastništva zemljišča se to ni uresničilo, tako je naselje nezakonito. Kot že navedeno, gradbeni inšpektorji v obeh delih naselja vodijo postopke, objekti se tudi odstranjujejo.

* * *

V zvezi s tem delom odgovora Vlade Varuh meni, da gre sicer za razmeroma podroben pregled stanja. Odstranitev črnih gradenj je po mnenju Varuha neločljivo povezan z vprašanjem legalizacije romskih naselij. Rešitev vprašanja črnih gradenj v romskih naseljih je po mnenju Varuha v uzakonitvi romskih naselij, ne pa v njihovi odstranitvi. Ostaja nedogovorjeno, zakaj se ni nadaljevalo sprejetje prostorskega akta tudi za Žabjek. Odstranitev črnih gradenj bi bila po mnenju Varuha v nasprotju s temeljnimi človekovimi pravicami, kadar bi to pomenilo prisilno izselitev brez vnaprejšnjega posvetovanja s prebivalci nezakonitih naselij ter brez zagotovitve ustrezne nadomestne nastanitve.

Pravna ureditev zdaj nezakonitih romskih naselij je pomemben korak pri uresničevanju posebnih pravic pripadnikov romske skupnosti na področju urejanja prostora (3. člen ZRomS-1). Varuh je Vlado opozoril, da nekatere občine niso dovolj dejavne pri izvajanju nalog na tem področju, in predlagal, da na podlagi tretjega odstavka 5. člena ZRomS-1 Vlada sama sprejme ukrepe za legalizacijo romskih naselij. Več o tem je v začetnem delu posebnega poročila.

2.1.5. Degradacija okolja

Nezakonite gradnje po poročanjih pobudnikov povzročajo tudi degradacijo okolja in ogrožajo zdravje okoliških prebivalcev. Komunalno neurejena naselja imajo vplive na površinske in podtalne vode, v okolici romskih naselij je po pričevanju pobudnikov zaznati nenadzorovane posege v gozdni prostor, pa tudi odlaganje in kopičenje (nevarnih) odpadkov.

Prejeli smo odgovor Vlade, da se številni prebivalci romskih naselij na širšem območju Novega mesta ukvarjajo z zbiranjem odpadkov in prodajo sekundarnih surovin, pridobljenih pri tem. Predvsem gre za zbiranje odpadnega železa in barvnih kovin ter v zadnjem času tudi odpadnega papirja.

Vlada je bila seznanjena s tem, da je Območna enota IRSOP Novo mesto v zvezi z ugotovljenimi nepravilnostmi pri ravnanju z odpadki v romskih naseljih na širšem območju Novega mesta, v občinah Šentjernej in Škocjan ter Mestni občini Novo mesto v letu 2010 uvedla 25 postopkov o prekršku zaradi kršitev določb Uredbe o ravnanju z odpadki in v vseh primerih kršilec naložila plačilo globe in v prvih sedmih mesecih 2011 že končala 15 postopkov o prekršku zaradi kršitev določb Uredbe o ravnanju z odpadki in v vseh primerih kršilec naložila plačilo globe.

Kršitve pravil ravnanja z odpadki so v romskih naseljih bistveno številnejše kot v drugih naseljih. Pomembne ovire pri intenzivnejšem inšpekcijskem nadzoru na teh območjih so predvsem premalo inšpektorjev in nadzornikov, pri učinkovitosti pa težave z ugotavljanjem storilcev kršitev in dolgotrajnim ter pogosto neučinkovitim postopkom izterjave izrečenih denarnih glob.

V zvezi z odgovorom Vlade v tem delu je Varuh naslovil dodatno poizvedbo, v kateri nas je zanimalo, kako se bo Vlada spoprijela s problematiko številnih kršitev ravnanja z odpadki v romskih naseljih in odpravila ovire za izvajanje intenzivnejšega inšpekcijskega nadzora in ali namerava Vlada zato povečati število okoljskih inšpektorjev ali njihovo delo usmeriti na problematična območja. Po mnenju Varuha je problematika degradiranega okolja neločljivo povezana s pravno in komunalno ureditvijo romskih naselij. Varuh je Vlado vnovič opozoril, da kršitve pravil ravnanja z odpadki lahko pomenijo trajno ogrožanje okolja ali hujše ogrožanje zdravja. To pa predstavlja

podlago, da Vlada sama sprejme odločitev glede urejanja prostorske problematike in druge potrebne ukrepe za ureditev razmer (tretji odstavek 5. člena ZRomS-1). Več o tem je v začetnem delu posebnega poročila.

2.1.6. Problem mladoletnih mater

Po besedah pobudnikov je pereče vprašanje mladoletnih mater iz romske skupnosti. Varuhinja je s tem v zvezi opravila poizvedbo pri županu Mestne občine Novo mesto, ki novorojencem ob rojstvu nameni občinsko denarno pomoč, in se seznanila s tem, da Občina dejansko podeljuje pomoči za novorojenčke mater, ki so stare 12 ali 13 let. Okolišni prebivalci ne morejo razumeti, da organi pregona v takšnih primerih ne ukrepajo zaradi suma kaznivega dejanja spolnega napada na osebo, mlajšo od 15 let. Pobudniki tudi opazajo, da nekateri starši svojih otrok ne pošiljajo v šole, kar je očitno zanemarjanje otrok (kaznivo dejanje po 192. členu KZ-1), pa ne ukrepa niti policija niti center za socialno delo.

Vlada nam je posredovala pojasnila, da mladoletniške nosečnosti oziroma mladoletne matere v romski populaciji niso v dobro niti mladoletni materi niti otroku. Vlada dodaja, da sprejemanje romske kulture, ki ima specifičen odnos do mladoletnih mater v smislu, da po njihovih družbenih merilih ni sporno, če mladoletnica rodi otroka, v tem vidiku ni dopustno in da je treba to tudi poudarjati. Vlada nas je seznanila s tem, da je v letu 2011 za več kot 100 odstotkov poraslo število ovadb zaradi kaznivih dejanj spolnega napada na osebo, mlajšo od 15 let, in število ovadb zaradi kaznivega dejanja zanemarjanja otroka.

V dodatni poizvedbi na Vlado je Varuha zanimalo, kako je poskrbljeno za zaščito mladoletnih mater in njihovih otrok. Prejeli smo odgovor, da so policisti v šestih mesecih leta 2011 obravnavali devet (v primerljivem obdobju 2010 štiri) kaznivih dejanj spolnega napada na osebo, mlajšo od 15 let, in 69 (v istem obdobju 2010 30) kaznivih dejanj zanemarjanja otrok. Porast števila evidentiranih kaznivih dejanj je po mnenju policije predvsem posledica njihovega intenzivnejšega dela na tem področju, saj gre pri vseh ugotovljenih primerih za lastno dejavnost policije. Policija si prizadeva, da bi se tudi s takšnim načinom dela ta problematika zmanjšala, vendar je na tem področju nujno sodelovanje še drugih organov in institucij.

Vlada ugotavlja, da imajo policisti pri obravnavi kaznivega dejanja napada na osebo, mlajšo od 15 let, kar nekaj težav, saj se romsko pojmovanje spolnosti, poroke, nosečnosti, rojstva otrok ipd. tradicionalno razlikuje od stališč večinskega prebivalstva. Tudi strokovna literatura navaja, da se romske ženske praviloma poročajo zelo zgodaj, med 9. in 14. letom. V zvezi z zaščito mladoletnih mater in njihovih otrok pa Vlada meni, da je že v okviru obstoječe zakonodaje poskrbljeno za zaščito mladoletnih mater in njihovih otrok. Na podlagi določil Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (v nadaljnjem besedilu: ZZZDR) morajo starši, druge osebe, državni organi in nosilci javnih pooblastil v vseh dejavnostih in postopkih v zvezi z otrokom skrbeti za otrokovo korist. ZZZDR nadalje določa, da država daje varstvo mladoletnim otrokom vselej, kadar je ogrožen njihov zdrav razvoj in kadar zahtevajo to druge koristi otrok. Če starši ne izpolnjujejo svojih obveznosti, ki izhajajo iz roditeljske pravice v korist svojih otrok, se roditeljska pravica omeji (119. in 120. člen ZZZDR) ali odvzame (116. člen ZZZDR). Ukrepi za varstvo otrok so v ZZZDR določeni v 119. členu, ki centrom za socialno delo (CSD) daje splošno pooblastilo za ukrepanje, in sicer mora

ta izvesti potrebne ukrepe, ki jih zahtevata vzgoja in varstvo otroka ali varstvo njegovih premoženjskih ter drugih pravic in koristi. Če CSD v okviru preventivnega delovanja z družino ne doseže, da bi starši ustrezno poskrbeli za svoje otroke, lahko v njihovo roditeljsko pravico poseže z odvzemom otroka. CSD lahko otroka namesti v rejniško družino ali v zavod, če so starši zanemarili otrokovo varstvo in vzgojo ali če je to iz drugih pomembnih razlogov v otrokovo korist. Otroka je mogoče odvzeti staršem že, če je otrokov razvoj pri starših samo ogrožen in ni treba, da je nastala škoda v njegovem razvoju. Glede na to so CSD podeljena zakonska pooblastila, na podlagi katerih morajo tudi pri mladoletnih romskih deklicah in si prizadevati za preprečitev njihove prezgodnje nosečnosti, in sicer tako s pomočjo in pogovori v družini kot tudi z odvzemom mladoletne romske deklice, če jim s preventivnim delom ne uspe preprečiti kršitve dekličinih pravic in koristi.

* * *

Varuh je ugotovil, da je Vlada v tem delu podala razmeroma zadovoljiv odgovor o ukrepanju državnih organov, čeprav je stanje skrb vzbujajoče. Zaznati je občuten porast ovadb zaradi kaznivih dejanj spolnega napada na osebo, mlajšo od 15 let, kar lahko kaže na povečano delovanje policije. Za celovitejšo rešitev teh vprašanj bo potrebna tudi sprememba romske kulture, kar pa se lahko doseže le z uspešnejšim vključevanjem pripadnikov romske skupnosti v slovensko družbo, ki je tudi glavni cilj ZRomS-1 in Nacionalnega programa ukrepov za Rome.

2.1.7. Domnevne zlorabe socialnih pomoči

Pobudniki poročajo o domnevnih zlorabah socialnih pomoči, o tem, da naj bi bili nekateri prejemniki prijavljeni na več naslovih hkrati in socialne pomoči dobivajo z več centrov za socialno delo npr. v Brežicah in v Novem mestu. Nekateri prejemniki socialnih pomoči naj bi se vozili s prestižnimi avtomobili. Poleg tega naj nekateri Romi socialne pomoči ne bi razumeli kotčasne pomoči za premostitev kratkotrajne socialne stiske, dokler ne najdejo (nove) zaposlitve, ampak kot trajno in redno obliko dohodka. Nekateri pripadniki romske skupnosti naj ne bi razumeli, da morajo biti pri reševanju socialne problematike dejavni, kar izhaja iz 20 in 21. člena Zakona o socialnem varstvu. Prejemnik socialne pomoči se mora namreč udeleževati vseh dejavnosti, s katerimi bi lahko izboljšal svoj socialni položaj. Pobudniki menijo, da je najmanj, kar od prejemnikov socialne pomoči lahko pričakuje država, to, da bodo svoje otroke po najboljših močeh vključevali v osnovne šole. Po mnenju nekaterih pobudnikov naj bi sistem socialne pomoči zgolj povečeval ekonomsko in socialno odvisnost Romov ter jih silil v pasivnost.

Vlada ugotavlja, da so Romi, tako kot vsi drugi prejemniki, upravičeni do denarne socialne pomoči, če izpolnjujejo pogoje za dodelitev denarne socialne pomoči. Pogoje morajo izpolnjevati pri prvi dodelitvi denarne socialne pomoči kot tudi pri vsaki naslednji vlogi. Pri dodelitvi denarne socialne pomoči se med drugim kot premoženje upoštevajo tudi osebna vozila, razen prvo osebno vozilo v vrednosti do 35 osnovnih zneskov minimalnega dohodka (8.033,20 evra). Podatke o lastništvu osebnih vozil pridobijo iz evidence registriranih vozil. Kadar je oseba vpisana kot lastnik, se vozilo (razen prvega osebnega vozila do vrednosti 35 osnovnih zneskov minimalnega dohodka) upošteva kot premoženje in se v skladu z zakonom lahko niža ali ne dodeli denarne socialne pomoči, odvisno od vrednosti premoženja. Kadar pa je oseba vpisana kot uporabnik (ima vozilo na lizing) in posameznik oziroma družina lastnih dohodkov ne izkazuje, se znesek, ki ga mesečno plačuje kot

najem za lizing, upošteva kot posredno ugotovljen dohodek. Če se osebe vozijo s prestižnimi vozili, ki niso vpisana v evidence, pa je v pristojnosti policije, da preverja kršenje predpisov na tem področju.

Vlada ugotavlja, da je na žalost tudi pri Romih veliko takšnih, ki so dolgotrajni prejemniki denarne socialne pomoči, kar se poskusa reševati tudi s sklepanjem pogodb o aktivnem reševanju socialne problematike, v katerih socialni delavci, glede na konkreten primer, poskušajo čim učinkovitejše določiti dejavnosti prejemnika pomoči. Med drugim je MDDSZ, ko ga je Zavod za zdravstveno varstvo Novo mesto opozoril na necepljenost nekaterih skupin otrok proti otroškim nalezljivim boleznim, izdalo navodilo, s katerim je CSD obvestilo, da imajo v okviru sklepanja pogodb o aktivnem reševanju socialne problematike možnost, da določijo obveznost cepljenja otrok kot pogoj, ki vpliva na redno prejemanje denarne socialne pomoči.

S 1. 1. 2012 se je začel uporabljati Zakon o socialnovarstvenih prejemkih, ki med drugim z dodatkom za delovno aktivnost želi spodbuditi k dejavnosti vse prejemnike denarne socialne pomoči. Tako bodo prejemniki, glede na obseg delovne aktivnosti v mesecu, lahko upravičeni do dodatka za delovno aktivnost. Prav tako je razširjen krog krivdnih razlogov, hkrati pa se med pripravami na uporabo novega zakona pripravlja nov informacijski sistem, s čimer bi učinkoviteje preprečevali lažno prikazovanje oziroma zamolčanje podatkov pri uveljavljanju denarne socialne pomoči.

Kar zadeva navedbe o večkratnih prejetanjih denarne pomoči zaradi prijave na več naslovih hkrati, Vlada RS ugotavlja, da izdaja odločb o dodelitvi denarnih socialnih pomoči poteka prek informacijskega sistema centrov za socialno delo, v katerem vsakega upravičenca vodijo po EMŠO-ju. Če se hkrati v dveh mapah (zadevah), ki se nanašata na isto časovno obdobje, pojavi isti EMŠO, sistem opozori socialnega delavca, da ista oseba že prejema denarno pomoč, in se nova odločba za to osebo sploh ne more več izdati. Sistem tako učinkovito preprečuje možnost, da bi ista oseba v istem obdobju prejela denarno socialno pomoč več kot enkrat.

V dodatni poizvedbi je Varuha zanimalo, ali Vlada razmišlja o tem, da bi prejemanje socialne pomoči vezala na obveznost pošiljanja otrok v osnovne šole na podoben način, kot je to urejeno za necepljenje otrok. Vlada nam je sporočila, da bo z izvajanjem Zakona o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev in Zakona o socialnovarstvenih prejemkih s 1. 1. 2012 dan večji poudarek na intenzivnejšem delu s prejemniki denarne socialne pomoči, na njihovi aktivaciji in iskanju rešitev za njihov gmotni in socialni položaj. Zakonodaja tako predvideva pripravo dogovora o aktivnem reševanju socialne problematike prejemnikov denarne socialne pomoči, ki so težje zaposljivi ali dolgotrajno brezposelni. Znotraj dogovorov bo (če bo to potrebno) naslovljena tudi problematika šolanja otrok oziroma odpravljanja razlogov, zaradi katerih otroci ne hodijo redno v šolo. Tako bo mogoče z institutom denarne socialne pomoči v določeni meri vplivati tudi na ustrezno sodelovanje romskih otrok v izobraževalnem procesu.

* * *

Varuh meni, da je odgovor Vlade v tem delu ustrezen. Razbrati je, da bo nova zakonodaja, ki se začne uporabljati z začetkom leta 2012, lahko pripomogla k večji preglednosti upravičenosti do

prejemanja socialne pomoči. Dogovor o aktivnem reševanju socialne problematike pa bi po mnenju Varuha dejansko lahko pripomogel k večji vključenosti romskih otrok v izobraževalni sistem.

2.1.8. Popis in vrednotenje nepremičnin

Veliko nezadovoljstvo sta med pobudniki povzročala tudi nedavni popis in izračun vrednosti nepremičnin, ki ga je izvedla Geodetska uprava Republike Slovenije (GURS). Pobudniki, ki imajo v lasti zemljišča, na katerih so romska naselja, so na GURS podali pripombe na poskusni izračun vrednosti nepremičnine, vendar zadovoljivega odgovora niso prejeli. Lastniki nepremičnin se ne morejo sprizniti s tem, da bodo morali plačati davek za parcelo, na kateri je tuja črna gradnja, ki je državi ne uspe odstraniti kljub prijavi lastnikov.

Vlada nam je sporočila, da je GURS obvestila o poskusnem izračunu vrednosti nepremičnin posredovala lastnikom nepremičnin, ki so vpisani v register nepremičnin. Tako so lahko lastniki podali pripombe na modele vrednotenja, vrednostne ravni in vrednostne cone in s tem posredno na vrednost nepremičnine. Vse pripombe je GURS proučila in bo posledično popravila oziroma dopolnila modele vrednotenja. Lastniki nepremičnin so med zbiranjem pripomb na vrednost nepremičnine lahko posredovali tudi spremembe podatkov o nepremičninah in spremembe podatkov o lastnikih nepremičnin. Te podatke lahko sporočajo in uredijo na geodetski upravi tudi pozneje.

Za konkretne primere, ko je na parceli zgrajena tuja črna gradnja, lahko lastnik parcele na geodetsko upravo sporoči, kdo je lastnik oziroma investitor stavbe in bo geodetska uprava popravila podatek o lastništvu nepremičnine. Lastnik parcele lahko tudi samo poda pisno izjavo, da ni lastnik stavbe brez posredovanja podatka, kdo naj bi bil lastnik črne gradnje. V takih primerih bo geodetska uprava kot lastnika stavbe (črne gradnje na parceli lastnika) evidentirala »neznanega lastnika« in bo v nadaljnjih postopkih urejanja podatkov o nepremičninah poskušala ugotoviti, kdo je dejanski lastnik stavbe (črne gradnje).

Posledično taka rešitev pomeni, da ob uvedbi davka na nepremičnine lastniku parcele ne bo obračunan davek za stavbo – črno gradnjo, ki stoji na njegovi parceli.

* * *

Varuh ugotavlja, da je odgovor Vlade v tem delu ustrezen. Sistem popisa in vrednotenja nepremičnin ima vgrajene potrebne varovalke, ki preprečujejo, da bi lastnik zemljišča, na katerem je zgrajena tuja črna gradnja, plačeval davek za to gradnjo.

3. | Odkup zemljišč z romskimi naselji

Na nas se je obrnil pobudnik, ki mu je bilo v postopku denacionalizacije skupaj z drugimi dediči v last vrnjeno kmetijsko zemljišče, na katerem stoji romsko naselje. Pobudnik je Varuha človekovih pravic RS (Varuh) opozoril, da se Občina Brežice (OB) reševanja pravne in komunalne ureditve

romskega naselja loteva prepočasi, kar povzroča kršitve njegove lastninske pravice. Menili smo, da bi bila pobuda lahko utemeljena, zato smo na OB naslovili poizvedbo, v kateri nas je zanimalo, kako občina načrtuje pravno ureditev romskega naselja, vključno s terminskim načrtom izvedbe. Zanimalo nas je tudi, ali ima občina komisijo za spremljanje položaja romske skupnosti (Komisija).

OB nam je pojasnila, da je k reševanju romske problematike pristopila že večkrat. Prvi poskus urejanja bivalnih razmer pripadnikom romske skupnosti je bil že v letu 1992, ko je občina romske družine želela razseliti po prostih površinah znotraj občine. Ta način ni dobil podpore občinskega sveta, zato je občina leta 1997 pristopila k legalizaciji obstoječega naselja, vendar pa petnajst let kasneje, leta 2012 še ni bil sprejet Občinski prostorski načrt (OPN), ki je pogoj za prekategorizacijo in kasnejši odkup zemljišč z romskim naseljem. Občinski sklep o začetku priprave OPN iz marca 2008 je sicer predvideval, da bo OPN sprejet prej kot v dveh letih, štiri leta kasneje pa je občina šele na polovici postopka sprejemanja OPN; v postopku sprejemanja OPN je občina v fazi realizacije smernic, ki jih zahtevajo nosilci urejanja prostora.

Med razlogi za tako dolgotrajne postopke pravne ureditve romskega naselja OB navaja sprejem Zakona o prostorskem načrtovanju leta 2007, ko je morala občina prekiniti postopek sprejemanja strategije prostorskega reda in začeti s postopkom sprejemanja OPN. Drugi pomemben razlog za zastoje pri pravnem urejanju romskega naselja naj bi bila okoliščina, da so lastniki zemljišč, na katerem stoji romsko naselje, preklicali pooblastila (skupnemu) odvetniku, tako da občina sedaj nima skupnega sogovornika s strani lastnikov, to pa občini predstavlja oviro pri celostnem reševanju romske problematike. Tretji razlog naj bi bil v tem, da se je občina obrnila na Zvezo Romov s prošnjo za predlog dveh predstavnikov romske skupnosti za članstvo v Komisiji, vendar pa jim zveza po več kot pol leta še ni odgovorila.

Varuh je na podlagi odgovora OB ugotovil, da je občina prošnjo za posredovanje predloga dveh predstavnikov romske skupnosti v Komisiji naslovila na napačen naslov. Občino smo opozorili, da bi morala takšno prošnjo nasloviti na Svet romske skupnosti Republike Slovenije, ki predstavlja interese romske skupnosti v Sloveniji v razmerju do državnih organov.

Iz odgovorov OB ni razbrati opravičljivih razlogov za zastoje pri pravnem urejanju romskega naselja. Ker nima sprejetega OPN, kjer bi bilo zemljišče opredeljeno kot stavbno, občina ne more kandidirati na državnih razpisih za sofinanciranje osnovne komunalne infrastrukture v romskih naseljih, v okviru katerih je možno kandidirati tudi za sredstva za odkup zemljišč. Dolgotrajni postopki urejanja naselja ogrožajo uresničevanje človekovih in posebnih pravic romske skupnosti na eni strani ter uresničevanje človekovih pravic posameznikov, ki živijo v okolici nelegalnih romskih naselij, na drugi strani. Tako eni kot drugi so prizadeti v svojem dostojanstvu, osebnostnih pravicah, lastninski pravici, enakosti pred zakonom ter ne nazadnje v zaupanju v pravno državo.

Varuh ugotavlja, da so zastoji pri pravnem in komunalnem urejanju romskih naselij pogosto povezani s pomanjkanjem politične volje lokalnih oblasti. Legalizacija romskih naselij je namreč povezana z določenim odporom občanov, zato lokalne oblasti v skrbi za svoj politični obstoj pogosto zanemarjajo aktivno reševanje urejanja romskih naselij, kar pa ogroža cilj prioriteta

področja Nacionalnega programa ukrepov za Rome 2010-2015 (NPUR), to je izboljšanje bivalnih razmer in ureditev romskih naselij.

4. | Določitev hišnih števil ter prijava stalnega bivališča Romov

Varuh človekovih pravic RS (Varuh) je obravnaval pobudo prebivalcev romskega naselja Smrekec v Občini Grosuplje, ki zaradi odsotnosti hišnih števil ne morejo prijaviti svojega bivališča. To jim povzroča težave pri vročanju poštnih pošiljk, vpisovanju otrok v vrtec in šolo, prejemanju socialnih pomoči in zdravstveni oskrbi.

Ocenili smo, da je pobuda utemeljena. Prijava bivališča je zagotovljena v okviru ustavne pravice do proste izbire prebivališča in svobode gibanja (32. člen Ustave RS) ter je neločljivo in temeljno povezana z uveljavitvijo vrste državljanskih in socialnih pravic. Prebivalcem, ki ne morejo prijaviti svojega prebivališča, to predstavlja oviro pri uresničevanju človekovih pravic in temeljnih svoboščin, npr. volilne pravice, pravice do izobrazbe in šolanja, pravice do socialne varnosti in zdravstvenega varstva ter drugih.

O urejanju hišnih števil v Smrekcu smo pri Upravni enoti Grosuplje (UE) in na Občini Grosuplje (OG) opravili poizvedbi. Iz odgovorov UE smo se seznanili, da je UE na OG že pred štirimi leti naslovila prošnjo, naj kot lastnik zemljišča uredi vse potrebno za določitev hišnih števil objektom v Smrekcu in s tem omogoči dosledno izvajanje Zakona o prijavi prebivališča. UE nas je tudi opozorila, da OG na več njihovih dopisov sploh ne odgovarja.

Iz odgovorov OG nismo mogli ugotoviti, da so razlogi za tako dolgotrajno urejanje določitve hišnih števil utemeljeni. Na izrecno vprašanje Varuha o terminskih planih reševanja problematike OG ni podala konkretnih odgovorov. Kot oviro pri urejanju problematike OG vedno znova najde nove razloge; pred leti naj bi bilo treba spremeniti mejo naselja Grosuplje in določiti ime ulice, danes OG trdi, da naj bi bilo najprej treba urediti poimenovanje naselja in parcelacijo zemljišč.

Varuh je ugotovil, da poimenovanje naselja in parcelacija zemljišč v skladu z Zakonom o določanju območij ter o imenovanju in označevanju naselij, ulic in stavb (ZDOIONUS) sploh nista zakonska pogoja za določitev hišne številke. Postopek določitve hišne številke določa 27. člen ZDOIONUS. Hišno številko določi geodetska uprava na zahtevo osebe, ki lahko v skladu s predpisi, ki urejajo evidentiranje nepremičnin, vložijo zahtevo za vpis stavbe v kataster stavb, v konkretnem primeru torej na zahtevo OG.

Varuh se tudi ne more strinjati z navedbami OG, da so hišne številke in posledično prijava bivališča »samo majhen del celotne problematike«. Varuh nasprotno meni, da je ureditev hišnih števil in možnost prijave bivališča vitalnega pomena za prebivalce Smrekca.

Na podlagi ugotovitev je Varuh na župana OG naslovil mnenje, da dolgotrajno urejanje določitve hišnih števil za prebivalce Smrekca predstavlja kršitev človekovih pravic in temeljnih svoboščin s strani OG. Kršitev bo obstajala vse dotlej, dokler objektom v naselju Smrekec ne bodo določene

hišne številke. Varuh je županu OG predlagal, da na pristojno geodetsko upravo brez odlašanja vloži zahtevo za določitev hišnih števil.

Župan se na predlog Varuh ni odzval niti po dveh telefonskih urgencah. Ugotovitev Varuha o kršitvi človekovih pravic in temeljnih svoboščin s strani Občine Grosuplje v zvezi z določitvijo hišnih števil v naselju Smrekec tako ostaja nespremenjena.

3. PRIPOROČILA

Varuh predlaga Državnemu zboru, da sprejme naslednja priporočila:

1. Občine, ki tega še niso storile, naj čim prej sprejmejo prostorske akte in druge ukrepe za pravno in komunalno ureditev romskih naselij na svojem območju.
2. Svet romske skupnosti RS naj se s svojimi predlogi in pobudami v okviru svojih zakonskih pristojnosti aktivneje vključi v postopke urejanja romskih naselij v občinah; po potrebi naj se vključi tudi kot posrednik med romsko skupnostjo in lokalnimi skupnostmi na prizadetih območjih.
3. Vlada naj Nacionalni program ukrepov za Rome 2010-2015 (NPUR) konkretizira in nameni večjo pozornost pravni in komunalni ureditvi romskih naselij, zlasti na širšem območju Dolenjske. V tem okviru naj:
 - Natančno opredeli postopek pravne in komunalne ureditve naselij po posameznih stopnjah.
 - Za vsako posamezno stopnjo postopka ureditve naselij predvidi rok za njegovo izvedbo.
 - Določi nadzorni organ (npr. vladno Komisijo za zaščito romske skupnosti), ki bo z mesečnimi poročili spremljal izvajanje posameznih stopenj postopka ureditve naselij.
 - Za občine, ki v predpisanih rokih ukrepov ne bi izvedle, predvidi sankcije.
 - Nadomesti dejanja občin, ki bi zamujale s katero stopnjo izvedbe urejanja naselij.
4. Vlada naj na podlagi tretjega odstavka 5. člena ZRomS-1 sama sprejme potrebne ukrepe za ureditev razmer v tistih občinah, kjer je v romskih naseljih hujše ogroženo zdravje, prisotno dalj časa trajajoče motenje javnega reda in miru ali obstaja trajnejše ogrožanje okolja.
5. Občine morajo občanom brez razlikovanja zagotoviti primeren dostop do pitne vode, zlasti v romskih naseljih ne glede na pravni status zemljišč, na katerih stojijo. Za uresničevanje pravice do pitne vode, kot ene od mednarodno priznanih človekovih pravic, naj Vlada predlaga, Državni zbor pa sprejme ustrezne zakonske rešitve, vključno s podlago za intervencijo Vlade v primerih, ko občine te pravice ne bi zagotavljale.
6. Vlada naj Državnemu zboru najmanj enkrat letno poroča o izvajanju NPUR in o uresničevanju teh priporočil, ter pri tem posebno pozornost nameni razmeram v romskih naseljih na širšem območju Dolenjske.